

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ**

**FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ**

**ÇANAKKALE SAVAŞLARI SEMİNERİ
19. TÜMEN**

Yrd.Doç.Dr. Muhammet ERAT

**İsmail KARABİNA
000211023
Tarih IV – İ.Ö.**

ÇANAKKALE, 2004

ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE KUZHEY GRUBU SAVAŞLARI

I. Dünya Harbi'nde önemli yeri olan Çanakkale Savaşları, Türk Harb Tarihi için bir destan ve yeni nesiller için inceleme konusu olmuş İtilaf Devletleri açısından da bir bozgunun başlangıcı olmuştur.

İtilaf Devletleri Denizden açma girişiminde başarılı olamadıkları Çanakkale Boğazını Karadan açma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bu girişim Gelibolu Yarımadasının Güney ve Kuzey kısmına çıkartma şeklinde olmuştur.

KARAR AŞAMASI

İtilaf devletleri, son kez giriştikleri 18 Mart 1915 deniz hareketinde ummadıkları bir yenilgi almışlar ve Çanakkale Boğazı'nı donanma ile açmak teşebbüsünden vazgeçmişlerdir.

1915'te Çanakkale'nin başarısızca geçilmeye çalışılması kadar ilgi toplayan ve üzerinde tartışılan tek bir harekate iki dünya savaşında da rastlanmadığını söylemek pek yanlış olmaz. Sır Edward Grey şöyle yazıyordu.

“Gelibolu'daki hareket kadar hiçbir şey boyutları bu kadar çarpıtmamış, tarafsız değerlendirme yeteneğini bu denli bozmamış, stratejik değerler duygusunu bu kadar sakat bırakmamıştır!” demiştir.

18 Mart yenilgisinin itilaf devletlerinde bozgun yaratması çok olağan bir durumdur. İngiltere Bahriye Nazırı Churchill İngiliz donanmasının kırılan onuru iade etmek için ısrarla donanma ile tekrar taarruzu istemişse de, General Hamilton ve Harbiye Nazırı Lord Kitchener'in ısrarları sonucu fikrini değiştirmişti.

22 Mart'ta Hamilton'la Robeck arasında Kurmay heyetlerinin üyelerinin de bulunduğu bir konferansta iki karar alındı.

- Deniz saldırısı yerine kara ordusunun genel saldırısı ile sorunu çözmek.
- Bu ordunun gelmiş olan ve gelmekte bulunan kuvvetlerini İskenderiye'ye göndermek, orada bir çıkartma gücü hazırlamak.

18 Mart Deniz Zaferi Türk kamuoyunda memnunluk yaratmış olsa da, İtilaf Devletlerinin boğazı geçme hususunda ısrarlı olacağı biliniyordu. Bunun için V.Ordu'yu kurmuştu. 18 Mart Zaferinden sonra bu ordunun komutanlığına Limon Van Sanders atanmıştır. İtilaf Devletleri ordusu Gelibolu Yarımadası'nın Kuzey ve Güneyine çıkartma yapmıştır. Şimdi biz Kuzey Grubuna göz atalım.

ARIBURNU ÇIKARTMASI

23 Nisan akşamı Mondros ve Kandia limanlarında bindirilmesini tamamlamış gemilerle, bunları yolda, kıyıda koruyacak ve çıkarmaları ateşle destekleyecek olan harp gemileri 24 Nisan'da karanlık bastıktan sonra İmroz ve Bozcaada açıklarında birleşti. 109 harp, 308 tarama gemileri ve özel çıkarma taşıtlarıyla kıyılarımıza 8 km açığa durdu. İki saat ayın batmasını bekledi ve bu sırada askerini küçük çıkarma taşıtlarına aktardı.

Karakol gemilerini Boğaz'dan dışarıda kullanamayan, kıyı açıklarını tarayacak ışıldakları bulunmayan Türk kuvvetleri sessizlik içindeydi.

Arıburnu kıyılarının savunma görevi de Albay Halil Sami'nin 9.Tümenine aitti. Tümen bu bölgeyi, ihtiyatındaki Yarbay Şefik komutasındaki 27.Alaya vermişti.

Düşmanın hareket planı şöyleydi. Anzak kolordusunun örtme kuvveti Kabatepe'ye çıkacak, 2 kademe halinde Anzak kolordusunun bu bölgeden karaya çıkmasını sağlayacaktı. Karaya çıkan birlikler ilk önce Kocaçimen Tepeyi, sonra da talaylarını elde edeceklerdi. Anzak tugayı 25 Nisan 1915 saat 5'de sahile yaklaştı. Fakat burası ellerindeki plana hiç uymuyordu. Akıntı onları Kabatepe yerine Arıburnu'na sürüklemişti. Bu esnada ateşle karşılaştılar. Ama yine de I.Avustralya tümeni tamamen karaya çıkmıştı.

Mustafa Kemâl birliklere gönderilmek ve bir örneği 9.Tümen'e verilmek üzere altı maddelik emri not ettirmiştir. Bu arada Haintepe'deki takımlarımız erişmişler, kuvvetli duman karşısında başarılarımız yersel kalmıştı. Sabah saatlerinde Mustafa Kemal 57.Alay'ı bir batarya ile Kocaçimentepe istikametinde harekete geçirdi. Kendisi de durumu izlemek için Conkbayırı'na çıktığında Arıburnu tarafından erlerin çekilmekte olduğunu görünce olayı şöyle anlatır.

“Niçin kaçıyorsunuz?” dedim

“Efendim duman” dediler

“Nerede?”

“İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.

Filhakika düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve kemali serbestiyetle ileri doğru yürüyordu.” diye ekler.

Askerlere

“Dumandan kaçılmaz” dedim.

“Cephanemiz kalmadı” dediler

“Cephanemiz yoksa, süngünüz var,” dedim. “Ve bağırarak süngü taktırdım. Yere yatırdım... Kazandığımız an bu andır” diye anlatır.

Mustafa Kemâl daha sonra taarruz emri vermiş ve daha sonra bu taarruz emriyle, Conkbayırı kurtarılmış, düşman Kanlısirt'a geri atılmıştı. Püskürtülen Anzak kolordusunun amacı, yarımada'daki Türklerin kuzey ve güney bağlantısını kesmek amacı ile Kabatepe kuzeyinde karaya çıkmak, sol kanada güvenliğini sağladıktan sonra Maltepe'ye ilerlemektir. Sabahın erken saatlerinde 3 Avustralya tugayı güneyde Kanlısirt ortada Kemalyeri ve Kuzeyde Yüksektepe, taraflarında ilerlemeye başlamıştı. Düşman saat dokuzda Kanlısirt ve Düztepe çizgisini almıştı.

Düşmanın Kabatepe'ye asker çıkarmış olduğu alınan yanlış haber, Türk ordusunun yeni tedbirler almasına sebep olmuştur.

77.Alay Palamutluktepe'ye gitmeyecekti. Mustafa Kemâl'in kararı taarruzdu. Geceleyin taarruzlar yapıldı. Her ne kadar 77.Alay başarısız olmuşsa da, 27. Ve 57.Alayların çarpışmaları başarılı olmuştu. Anzac ordusu şaşkınlık içindeydi. Hamilton anılarında şöyle demiştir. "Gebe dağlar Türk doğurmakta devam ediyor. Bizim mevzimizin en yüksek en merkezi yerine birbirini kovalayan dalgalar halinde yükleniyorlar.

26/27 Nisan'ın, gecesi olumlu haber geldi. 33.Alay gece yarısı, 19.Tümenin emrine girmek üzere Bigalı'dan hareket edecekti. Mustafa Kemâl 27 Nisan'da taarruza karar verdi. Mustafa Kemâl savunma emri vermesinden 10 saat sonra yeni imzaladığı emre göre, 64.Alay 57.Alay üzerinden aşarak sağdan, 27.Alay ortadan ve 72.Alay soldan taarruz edecek, 33.Alay Merkez gerisinde tümenin yedeği olarak bulunacaktı. 27 Nisan'da sağ kanatta başarılar elde edildi. Sol kanatta 72. Ve 77.Alaylar yardım istemekteydi. Mustafa Kemal taarruzların gecede sürdürülmesini istemişti.

28 Nisan sabahı, taarruzları durdurmağa karar verdi. Ve Kolordudan yardım istediye de cevap olumsuzdu. Düşman, topçusunun ve makineli tüfeklerin çokluğuna da yanarak taarruza geçti. Önemli bir başarı kazanamadılar. 30 Nisan'da Anzak ordusuyla 200-300 metre mesafede bulunulmuştu.

Mustafa Kemâl 1 Mayıs'ta taarruza geçmeye karar verdi. Taarruz planı şöyleydi.

Sağ kanat: Binbaşı Avni Bey emrinde 2 alay ve 2 tabur ile Cesarettepe-Yükseksirt hattında Merkez Grubu: Yarbey Ali bey emrinde 3 alay ile Merkeztepe istikametinde.

Saat 5'te topçularımızın ateş açmasıyla, yeni gelen 14.Alay Boyun ve Merkeztepe'ye doğru ilerledi. Ordumuzla düşman mevzileri arasındaki mesafe azlığı yüzünden düşman bataryalarının piyadelerimiz üzerinde etkisi olmuyordu. Gece yapılan muharebelerden sonra da düşmanın asıl mevzilerine girmeyi başaramamıştık. Mustafa Kemâl taarruzu durdurdu. İleriki günlerde savaşın seyri siper savaşları ile devam etmiştir. 11 Mayıs'ta Başkomutan Vekili Kemalyeri'ne gelip savaşı izler. Ve Mustafa Kemâl'e düşüncelerini sorar. 16 Mayıs'ta düşman Sazlıdere ağzına çıkartma yaptıysa da geri püskürtülmüştür. 17 Mayıs'ta 3.Kolordu, Kuzey Grup Komutanlığı adıyla o zamana kadar 19.Tümenle birlikte Mustafa Kemâl'in emrinde savaşan kuvvetlerin komutası üzerine alıyordu.

Bu çetin savaşlar içinde Mustafa Kemâl'i etkileyen Bomba Sırtı savaşı vardır ki bu büyük Komutanı fazlasıyla etkilemiştir. Kendisi de olayı şöyle anlatmaktadır.

“Biz kişilerin kahramanlık sahneleriyle ilgilenmiyoruz. Yalnız size “Bomba Sırtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafemiz 8 metre, yani ölüm kesin... Birinci siperdekiler hiç biri kurtulamamacasına hepsi düşüyor; ikincidekiler onların yerine giriyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, 3 dakika kadar sonra öleceğini biliyor, en ufak bir duraksama bile göstermiyor. Sarsılmak yok! Okuma bilenler ellerinde Kuran-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayrete ve tebriğe değer bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebesini kazandıran bu yüksek ruhtur.”

Kuzey Grub Komutanlığı planına göre, eski tertibin aynısı olarak 19. Tümen sağda, 5. Tümen ortada ve 16. Tümen solda bulunacaktı. Grubun sağında Anafartalar Müfrezesi, solunda Kabatepe Müfrezesi eskisi gibi bulunacak ve sahilleri gözetleyeceklerdi. Mustafa Kemâl 18 Mayıs'ta 19. Tümen komutanlığına dönmüştür.

19 Mayıs gecesi 19. Tümen'e sungu hücumu emri geldi. Bu sungu hücumu Türk ordusu için fena durumlara sebep olmuştur. İngilizlerin 22 Mayıs'ta gelen ateşkes isteğiyle bu tarihte ateşkes yapılmıştır.

Anzak ordusu, Türk ordusunun arkasına sarkma girişimi, Halit Rıza Tepesi savaşında engellenmiştir. Bu arada Mustafa Kemâl Haziran başında Miralaylığa terfi etmiştir.

Kuzey Grubunda Arıburnu Savaşlarında bundan sonraki tarihlerde kayda değer gelişmeler olmamıştır. Mevzi savaşları ile sürüp gitmiştir. İngiliz Komutan General Hamilton kesin bir sonuç almak için Ağustos ayında yapmak üzere hareket planlıyordu.

Hamilton'un planı şöyleydi:

Susla Limanına çıkarılacak olan ana kuvvet Koca Çimen Tepesi, Maltepe üzerinden Türk ana kuvvetlerini yarım adanın güneyinde yenecek, bu harekati kolaylaştırmak üzere bir tümenle kuvvetlendirilecek olan Anzak kolordu Arıburnu Cephesini kuzeyden kuşatarak Conkbayırı'na ve Kocaçimen Tepesi'ne taarruz ederek bununla birlikte Seddülbahir ve Arıburnu bölgelerine de taarruzlar yapılacaktı.

Türk Komutanlığı'na savaş taktiği dar cephe esasına bağlıydı. Bir aralık ortaya atılan kuzeye çekilme ve düşman kuvvetlerini denizden içeriye çekme prensibi uygun görülmedi.

Anzak ordusunun Limni adasında kuvvet hazırladığı Türk ordusu tarafından biliniyordu. Bu arada Mustafa Kemal'le Kolordu komutanı Esat Paşa düşmanın ne tarafa geleceği konusunda görüş alışverişinde bulunuyorlardı. Mustafa Kemal eliyle Arıburnu

yönünü gösterip bütün sahi boyunca Suula'ya kadar işaret etmiş.

- Buradan Esat Paşa

- Pekala buradan geldiklerini kabul edelim. Nasıl ilerleyecekler?

Mustafa Kemal Kocaçimen Tepeyi göstererek:

- Buradan dedi Esat Paşa gülümseyerek Mustafa Kemâl'in omzunu okşadı ve:

- Merak etme gelemezler, dedi.

ANAFARTALAR SAVAŞI

6 Ağustos'ta Arıburnu taraflarına büyük yoğunlukla bir topçu ateşi başladı. Bu atışlar 19.Tümen üzerine öğleden sonra Merkeztepe'de yoğunluğunu arttırdı. Bu arada düşman Kanlısirt'a başarılı bir taarruz yaptı.

7 Ağustos sabah saatlerinde düşman Kabak sırta doğru taarruza geçti. Anzak ordusu 13.İngiliz Tümeniyle kıyı koyundan ilerlemeye başladı. Düşman amacı Kocaçimen tepesini almaktı. 14.Alayın bir taburunu yendiler. Düşman ayrıca 19.Tümen'in kuzeyinden Ağıldere'den ilerliyordu. Mustafa Kemâl buna önlem almak için bir istihkam bölüğünü Şahinsirt'a gönderdi. İngilizler kılavuz noksanlığından dolayı, yanlış doğrultuda ilerleyince Mustafa Kemâl'in gönderdiği kuvvetlerin ateşleri ile karşılaştılar.

Ağustos'un 7'sinde Miralay Fevzi'nin kolordusundan başka Conkbayırı'ndaki savaşları da idare edeceği üzerine onay çıktı. Daha sonra Albay Ahmet Fevzi beyin tümen komutanlarından edindiği birliklerin yorgunluğu sebebiyle taarruzun 9 Ağustos'a bırakılması kanaatine uyması, bunu ordu komutanına bildirmesiyle Anafartalar Grup Komutanlığından alınmıştır. 9 Ağustos'ta Albay Mustafa Kemâl Anafartalar Grup Komutanı olmuştur.

Mustafa Kemâl karargâhını Gümürdek boylarında kurmuştu. 12.Tümen'de Mestantepe'ye 7.tümende İngilizlerin Kocaçimen grubunun sol kanadına taarruz etti. Savaşın akışı şöyle gelişmekteydi.

12.Tümene bağlı birlikler ilerliyor, topçumuz ateş ediyordu. 35.Alayımız 32.İngiliz Tugayını Tekketepe Sırtlarında bozguna uğrattı. Saat beş civarlarında başlayan savaşlarda düşmanın 8 taburu dağıtılmıştı. İstihbarat birimlerince verilen bilgilere göre düşmanın 10. Ve 11.Tümenlerinin karada olduğu idi.

8 Ağustos Anzak karargâhında yapılan toplantıda 9 Ağustos günü Anafartalar'da bulunan 9.Kolorduya taarruza karar verildi. Saat üçte kara ve deniz topçuları ateşe başlayacak, saat beşte de taarruz yapılacaktı. Taarruzda beklenen değişiklik olmadı. Hamilton'da Mondros limanındaki karargâhından gelerek Suslaya geldiyse de hiçbir şey yapamadı.

Ağustos'un 27'sinde akşam üstü saatlerinde düşman topçusu Kayacıklığı'ndaki siperlerimizi ateş altına aldılar. Durumdan haber alan Mustafa Kemâl 7.Tümene emir verdi. Bunun yanında bu grubun yedeği olan 6.Tümene de emir vermiştir. Çünkü düşman siperlerimize girmiştir.

Bu arada Mustafa Kemâl'in bu cepheyle ilgili bir anısını şöyle anlatmıştır:

“O Kahramanlar başlarında fedakâr subayları olduğu halde durdurulması mümkün olmayan atışlarıyla düşman hattını sonuna kadar boğdular. Bundan başka önlerine rastlayan, yardıma gelen bütün düşman birliklerini darmadağın ettiler. Hatta bizim bazı askerlerimiz boş buldukları yönlerden denize kadar gitmişlerdir. Bence istenilen maksat elde edilmiştir.”

15 Ağustos'ta Kireçtepe'den üstün kuvvetlerle saldırıya geçen düşman ordusu savaşın ilk safhalarında başarılar elde etmişlerdir. Ama bu esnada kendilerine karşı mücadeleye girişen Gelibolu'daki Jandarma Alayı bunları durdurmaya muvaffak olmuştur. Düşman birlikleri ummadıkları bir şekilde mihlanıp kalmışlardır.

İngiliz savaş kabinesinin, umut bağladığı bu güzel plân, kesin bir sonuç getirememiş, o önce kuşatma sonra çıkarmayla devam eden mücadele Türk kuvvetlerin İngilizleri dehşete düşürecek şekilde mücadele etmesiyle tekrar mevzi savaşlarına dönmüştür.

İki tarafında yorgunluğu sebebiyle önemli bir taarruz hareketi görülüyordu. Siper mesafeleri 10 metreye kadar düşmüştü. Artık cephe, el bombası ve yer altından tünel açarak dinamitle karşı taraf siperlerini havaya uçurmaya çalışıyorlardı. Bununla birlikte bazı zamanlarda düşman ordusu mevzilerimizi kara ve denizden ateş altına alıyordu.

Çanakkale Savaşlarında en önemli silahlarımız “Mavzer” ve “Süğü” idi.

İngiliz Harb Kabinesi 7 Kasım 1915'te Çanakkale'yi boşaltma kararı verdi. Düşman kuvvetleri 20 Aralık 1915'te Anafartalar-Arıburnu, 8 Ocak 1916'da Seddülbahir bölgelerinden çekilmeye başladılar. Düşman, ordusunu Selanik ve Sina'ya sevketti. Türk ordusu birkaç ay sonra ise kuvvetlerini Doğu Cephesi ve Suriye'ye kaydırıldı.

Savaş sonunda tarafların tahmini kayıpları ise şöyledir:

Türkler : 251.309

İngilizler : 205.000

Fransızlar : 47.000

8.5 ay süren Çanakkale kara savaşı, daracık toprak parçası üzerinde, zor koşullarda devam etmiş ve bundan dolayı çok can almıştır. Türk tarafının çok can kaybetmesinin sebebi de düşman donanmasının bombardımanıdır.

Çanakkale Savaşlarında bu üzücü olayların ateşinde bir Mustafa Kemâl mucizesi bulunmaktadır. Tümen komutanı olarak girdiği savaşta ileriki zamanlarda Gelibolu'nun kara savunmasından sorumlu idi. Gelibolu'da hayatlarını feda eden düşman askerleri için söylediği sözler çok anlamlıdır.

“Bu memleketin toprakları, üstünde kanları döken kahramanlar, burada bir dost vatanının toprağındasınız, huzur ve suskunluk içinde uyuyunuz sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz, evlatlarınız bizim bağırmızdadır, huzur içindedirler, huzur içinde uyuyacaklardır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.”

Bu sözler Gelibolu tarihi Milli Parkı Anzak koyu ile Avustralya’da 1986 yılında açılışı yapılan temsili Anzak Koyu’na dikilen anıtlarda yazılıdır.

Mustafa Kemâl, iradesi, mantıklı karar vermesi ve kararlarında isabetliğiyle, Çanakkale Savaşlarında çok iyi bir Komutan olduğunu göstermiş ve bu denemesi Kurtuluş Savaşı’nda tecrübe sahibi olmasını saptamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

KIZILDAĞ, Selçuk, *Cesaretin Bedeli*, İstanbul, 2003

MALTEPE, H. Hüseyin, *Kalbe Gömülü Değerler*, İstanbul, 2000

İĞDEMİR, Uluğ, *Anafartalar Muhaberatına ait Tarihçe*, TTK, Ankara, 1962

ÜNAYDIN, R. Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, İstanbul, 1930

Mustafa Kemal'in Kaleminden,*ŞEHİTKALE*,Çanakkale Savaşları Araştırma ve Tanıtım Derneği,İzmir,2003

AY,Behzat. *Çanakkale'den Laik Cumhuriyete,Tarihimizde Önemli günler ve Atatürk*, Broy yayınlar,İstanbul,1992

AKŞİT,İlhan, *Çanakkale Savaşları Harp Sahaları ve Abideleri*,Fatih yay.1979

ARTUÇ,İbrahim, *1915 Çanakkale Savaşı*,Kastaş yay,ocak 1992

BELEN,Fahri, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yay,1964
ÇAMOĞLU,Şemsettin, *Çanakkale Boğazı ve Savaşları*,Kurtulmuş Mat.İstanbul,1962

GÜNESEN, Fikret, *Çanakkale Savaşları*,Kastaş yay,mart,1986

KARAL,Ord.Prof.Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*,IX.cilt,TTK,1999